

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ
Зборник радова са XVII међународног научног скупа
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
(28-29. X 2022)

Књига I

СРБИЈА И СРПСКИ ЈЕЗИК

Уредници

Проф. др Милош Ковачевић
Проф. др Јелена Петковић

Крагујевац, 2023.

Марија Н. Јаневска¹

Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Центар за научноистраживачки рад

АКУСТИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ САМОГЛАСНИКА /О/ КОД ГОВОРНИКА СА ПОДРУЧЈА КОСОВСКО-РЕСАВСКЕ ДИЈАЛЕКАТСКЕ ЗОНЕ²

У раду су описане спектралне карактеристике самогласника /о/ у спонтаном говору 10 мушких испитаника пореклом са подручја косовско-ресавске дијалекатске области. Дијалектолошки описи говора косовско-ресавског подручја бележе знатно отворенији изговор вокала /о/ (Окука 2008: 200), те се поменути вокал сматра регионалним маркером за косовско-ресавске говоре (Судимац 2016: 574). Као инструмент за прикупљање корпуса коришћена су питања за дискусију. Анализирани су примери у којима се наглашени вокал /о/ налазио под дугим и кратким акцентом, у звучном и беззвучном консонантском окружењу. Приликом обраде снимљеног материјала коришћен је софтверски пакет *Praat*, верзија 6.2.13 (Бурзма, Вининк 2022). Мерене су вредности прва три форманта (F_1 , F_2 , F_3), као и трајање вокала. Вредности добијене акустичком анализом су потом статистички обрађене у програму *R* (верзија 4.2.1). Резултати спроведене анализе показују да не постоји статистичка значајност у погледу трајања вокала /о/ под дугим акцентом, у поређењу са његовим кратким парњаком, ни у звучном ни у беззвучном гласовном окружењу. Што се вокалског квалитета тиче, вокал под кратким акцентом био је отворенији, док у погледу централизације није забележена значајна разлика. У том смислу, резултати тренутне анализе разликују се од резултата претходних студија пажљивог говора, што сугерише да се квалитет кратких и дугих вокала различито манифестује у зависности од говорног стила.

Кључне речи: српски језик, косовско-ресавски дијалекат, вокалски квалитет, вокалски квантитет, средњи вокал задњег реда, спонтани говор, акустичка фонетика

1. Уводна разматрања

Први дијалектолошки опис говора косовско-ресавске области дао је Вук Караџић (Ивић 1985: 11). Он је, говорећи о овом дијалекту у целини, описао неке од основних карактеристика попут: непостојања фонеме /x/; ишчежавања фонеме /j/ у именицама и придевима који се завршавају на *ије*, *че*, *же*, *шиј*, *чиј* и *жиј*; употребе специфичних облика речи (нпр. *друсџво* уместо *друшиџво*) и заменица (нпр. *ју* уместо *је*); рефлекса старог гласа јат и сл. (Јовић 1968: 9). Након Вука, А. Белић је у више наврата писао о границама косовско-ресавског дијалекта и о разликама у акценту између говорних типова на овом подручју (Пецо, Милановић 1968: 248–249). Значајан допринос опису косовско-ресавских говора дали су и Ивић (1985), Милорадовић (2021; 2014), Реметић (2021), и Радић (1990; 2010). О појединим зонама овог дијалекта објављене су посебне студије – о трстеничком говору (Јовић 1968), о ресавском говору (Пецо, Милановић 1968) и говору северне Метохије (Букумирић 2003). Традиционални дијалектолошки описи косовско-ресавске области фокусирали су се, дакле, понајвише на границе, на поделу

1 marija.janevska@filum.kg.ac.rs

2 Истраживање спроведено у раду финансирало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2023. години број 451-03-47/2023-01/ 200198).

овог дијалекта на мање зоне или говоре, на разлике у акценту између говорних зона на овом подручју, као и на опис морфолошких, синтаксичких и лексичких карактеристика (Ивић 1985; Јовић 1968; Пецо, Милановић 1968). На плану фонетике, конкретније, о вокалском систему, у дијалектолошкој литератури писало се о инвентару фонема у различитим зонама овог дијалекта, о међусобним заменама и губљењу самогласника, сажимању вокала, отвореном изговору кратких самогласника /ĕ/ и /ō/, као и појави затворених дугих вокала /ē/ и /ō/³ (Пецо, Милановић 1968: 251–264; Јовић 1968: 38–55; Ивић 1985: 101–102; Окука 2008: 203). Првобитне вокалске студије пружале су углавном артикулациони опис који је претежно био заснован на слушној перцепцији. Када је реч о експерименталним фонетским студијама, већи број савремених истраживања посвећен је опису акустичких карактеристика српских акцената. Испитивања су, пре свега, рађена на корпусу стандардног језика (Ивић, Лехисте 2002; Средојевић 2017а; Средојевић, Марковић 2020; Марковић, Средојевић 2021; Марковић, Бјелаковић 2006; 2009; Гудурић 2004), али и на корпусу различитих регионалних варијетета (Средојевић 2017б; Средојевић, Чопа 2018; Лончар Раичевић 2020а, 2020б; Лончар Раичевић, Судимац 2017; 2018; Пауновић 2002). Међутим, експерименталне студије о прозодијским карактеристикама косовско-ресавске зоне (Средојевић 2015; Судимац 2016), а посебно студије које се конкретно баве акустичком анализом вокала код говорника пореклом из косовско-ресавске дијалекатске области (Судимац 2020), јесу малобројне.

Наиме, приликом прикупљања литературе за потребе тренутног истраживања, наишли смо на свега две студије које су методолошки блиске нашем истраживању. У једном од својих радова, Н. Судимац (2016) испитује перцепцију и ставове испитаника према урбаним варијететима српског језика. Међу анализираним говорима у поменутом истраживању јесу крушевачки и бљачки, који припадају косовско-ресавском дијалекту. Циљ поменутог рада био је сагледати однос између ставова испитаника и прозодијских одлика испитиваних варијетета. Акустичке особине вокала у крушевачком и бљачком говору сумиране су на основу анализе изговора два информатора женског пола (ibid. 559). Резултати овог истраживања показују да отвореност наглашених вокала представља важан параметар за идентификацију варијетета као што је крушевачки (ibid. 577). У другом раду, Судимац (2020) анализира трајање наглашених и ненаглашених вокала у крушевачком и лесковачком урбаном варијетету. Трајање вокала у крушевачком говору сагледано је код десет информатора женског пола. Ауторка (ibid. 273) долази до закључка да, осим формантских фреквенција, и трајање вокала може бити један од важних регионалних маркера, будући да се манифестује различито у датим говорима. Ипак, важно је напоменути то да, иако су поменути радови рађени на корпусу истог дијалекта који је у фокусу тренутног истраживања, не постоји потпуна методолошка уједначеност, будући да се у нашем истраживању анализира спонтани говор информатора који су другачијег узраста и пола. Колико је нама познато, осим горенаведених радова, студије које се баве акустичком анализом самогласника нису вршене на територији косовско-ресавског дијалекта. Стога, основни циљ овог истраживања јесте да се коришћењем метода експерименталне фонетике опишу особине вокала /o/ код говорника пореклом са косовско-ресавског подручја. У истраживању смо настојали да најпре

3 Затворене реализације вокала /e/ и /o/ забележене су у северној (ресавској) зони косовско-ресавског дијалекта (Пецо, Милановић 1968: 11), док је нпр. у централној (трстеничкој) зони ова појава далеко мање заступљена (Јовић 1968: 43).

пружимо акустички опис оних вокала који су се у бројним дијалектолошким студијама издвојили као маркери за косовско-ресавске говоре (вокали /o/ и /e/). Међутим, услед ограниченог обима рада, у овом раду представљени су једино резултати анализе вокала /o/. Вокал /e/, као и преостали вокали, биће предмет будућих радова.

Структура рада је следећа: у оквиру првог поглавља, које је уводног карактера, дат је сажет преглед главних особина косовско-ресавског дијалекта, друго поглавље описује методологију рада, у трећем поглављу изложени су резултати истраживања праћени дискусијом, док последње, четврто поглавље, садржи закључна разматрања.

1.1. Основне одлике косовско-ресавског дијалекта⁴

Косовско-ресавски дијалекат обухвата територију централне Србије, простирући се дијагонално од крајњег југозапада до крајњег североистока државе (Ивић 1985: 101). Према развоју акцента, припада групи старијих штокавских дијалеката, за које је карактеристично чување најстаријих штокавских особина (Белић 2000: 273; Окука 2008: 169). У већем делу овог дијалекатског подручја, глас јат замењен је вокалом е, иако у појединим зонама (нпр. у смедеревско-вршачкој и косовско-метохијској зони) ова замена није доследно спроведена (Јовић 1968: 52). Дакле, према рефлексу јата и облику акцената, косовско-ресавски је староштокавски дијалекат екавског изговора (Окука 2008: 45). Овај дијалекат у додиру је са свим другим српским дијалектима: на југу се граничи са призренско-јужноморавским, на западу са источнохерцеговачко-крајишким и зетско-рашким, док је на северу и северозападу у контакту са шумадијско-војвођанским дијалектом (ibid. 198–199). Због таквог положаја, неминовни су утицаји суседних варијетета, што доводи и до разлика у погледу говорних карактеристика између различитих зона косовско-ресавског дијалекта (Јовић 1968: 1). У литератури се углавном издвајају три зоне: јужна (косовско-метохијска⁵), централна или средишња (трстеничка⁶) и северна (ресавска⁷) зона (Николић 1970: 258; Ивић 2009: 74). Најизразитије јесу разлике у вокализму и акцентуацији косовско-метохијске зоне према смедеревско-вршачкој (Јовић 1968: 1).

Систем акцента косовско-ресавског дијалекта описује се најчешће као двоакценатски или троакценатски (Ивић 1985: 102). Поменути дијалекат одликује заправо делимична прерада акцента (Пешикан 2007: 70). Тачније, осим старијих силазних (кратког [˘] и дугог [ˆ]), у централној и северној зони ове области, јавља се и дугоузлазни акценат [ˑ], настао повлачењем кратког акцента са крајњег слога на претходни дуги слог (Окука 2008: 202; Николић 1970: 259–269). Реч је, дакле, о троакценатском систему, који је типичан за највећи део косовско-ресавске зоне (Ивић 1985: 102; Радић 1990: 8). Међутим, новија испитивања (Средојевић 2015) бележе и појаву краткоузлазног акцената [ˑ], што указује на иновације у прозодијском систему косовско-ресавског дијалекта и његово приближавање стандардном варијетету (ibid. 244). Када је реч о вокализму, број фонема у овом

4 У раду неће бити разматране морфолошке, синтаксичке и лексичке карактеристике косовско-ресавског дијалекта. Више о лексичким, синтаксичким и морфолошким специфичностима в. у Окука 2008.

5 Подробније о косовско-метохијској зони у Букумирић 2003 и Милорадовић 2021.

6 О говору трстеничке зоне, в. детаљније у: Јовић 1968.

7 Детаљнији опис говора ресавске зоне дали су Пецо и Милановић (1968).

дијалекту исти је као и у стандардном језику (5 вокала) (Окука 2008: 200).⁸ Међутим, извесне разлике могу се уочити уколико се у обзир узму прозодијски фактори. Конкретно, у комбинацији са прозодијским обележјима, број вокала је у косовско-ресавском дијалекту мањи у односу на стандардни језик (Јовић 1968: 55). Најочљивија разлика овог дијалекта према стандардном језику јесте отвореност вокала /e/ и /o/, посебно под кратким акцентом (Јовић 1968: 39–43; Пецо, Милановић 1968: 251; Ивић 1985: 102; Окука 2008: 200; Радић 1990: 12). Отворене реализације вокала /ɛ/ и /ɔ/ карактеристичне су за читаво косовско-ресавско подручје (Окука 2008: 200),⁹ због чега се поменути вокали сматрају регионалним маркерима за косовско-ресавске говоре (Судимац 2016: 568, 574).

2. Методологија истраживања

2.1. Испитаници

Истраживање је спроведено на узорку од 10 испитаника. Како је основни циљ анализе био акустички опис самогласника /o/ унутар одређеног регионалног варијетета, било је неопходно оформити релативно хомогену групу говорника. Стога, приликом одабира испитаника, у обзир су узете следеће варијабле¹⁰: (а) пол – сви говорници били су мушког пола; (б) године старости¹¹ – говорници су били приближних година (просечна старост износила је 20,2 године, SD=1,03); (в) ниво образовања – испитаници су били студенти Филолошко-уметничког факултета, Универзитета у Крагујевцу; као и (г) регионално порекло – сви испитаници су са косовско-ресавског дијалекатског подручја.¹² Детаљнији опис биографских података говорника дат је у *Табели 1*. Такође, сви информатори дали су писану сагласност за учешће у истраживању.

8 Осим у јужној зони (косовско-метохијској) где се јављају и вокали /ə/ и /ü/ у позајмљеницама из турског језика (Окука 2008: 200; Јовић 1968: 55).

9 Отворене реализације вокала /ɛ/ и /ɔ/ присутне су и у другим варијететима, нпр. у војвођанским говорима, где су ови вокали отворенији у поређењу са реализацијама у косовско-ресавском дијалекту (Јовић 1968: 39). Међутим, ниво отворености ових вокала разликује се у зависности од дијалекта (Батац 2014: 228).

10 Познато је да су управо поменуте варијабле релевантне за лингвистичка, а пре свега дијалектолошка испитивања, будући да доводе до разлика у језичком понашању говорника (на свим нивоима језичке структуре) (Чеимберс, Трацил 2004: 61–68; Вулећић 2014: 3). Образовање (као и занимање) утиче на степен језичког прилагођавања. Тачније, говорници са високим образовањем се често у великој мери прилагођавају стандарду, док је за говорнике нижег образовања типично очување изворног дијалекта (Вулећић 2014: 67–68).

11 Информатори у дијалектолошким студијама често су старије особе из руралних области, углавном женског пола. Наиме, сматра се да су говорне карактеристике, својствене различитим регионалним варијететима, у говору ових испитаника очуване услед немобилности и често нижег нивоа образовања, те се такви говорници сматрају идеалним информаторима за дијалектолошка испитивања (Чеимберс, Трацил 2004: 47; Вучковић 2009: 406). Ипак, у радовима новијег датума, информатори су све чешће припадници различитих генерација, што указује на промену на методолошком плану и на социolingвистичку оријентацију савремених испитивања (Вучковић 2009: 413).

12 У нашем корпусу испитаника један говорник (Г5) пореклом је из смедеревско-вршачке говорне области. Павле Ивић (1985: 89) је првобитно издвојио ову говорну зону као засебан дијалекат. Као критеријум за одвајање овог говора од косовско-ресавског, Ивић (2009: 14) је навео замену јата, која је у смедеревско-вршачкој зони екавска са доста икавизама, док је у косовско-ресавској зони она у начелу екавска и без икавизама. Међутим, већина дијалектолога (Окука 2008; Николић 1970; Јовић 1968; Московљевић 1958; Радић 2010) залаже се за прикључивање смедеревско-вршачке зоне косовско-ресавског дијалекту. Таква класификација примењена је и у овом раду.

Табела 1. Биографски подаци испитаника

говорник	пол	године старости	место борављења ¹³
Г1	м	20	Крушевац
Г2	м	20	Крушевац
Г3	м	20	Александровац
Г4	м	22	Буприја
Г5	м	20	Смедеревска Паланка
Г6	м	19	Свилајнац
Г7	м	20	Свилајнац
Г8	м	20	Трстеник
Г9	м	22	Крушевац
Г10	м	19	Ресавица

2.2. Корпус за експерименталну анализу и процедура

Студентима је најпре подељен упитник са циљем прикупљања демографских података, на основу којих је затим извршен одабир испитаника. У складу са предметом истраживања, одабрани су само они студенти који долазе из области које припадају косовско-ресавском дијалекту. Снимање корпуса обављено је у периоду од фебруара 2021. године до маја 2021. године, након чега је, ради прикупљања додатног броја информатора, снимање поновљено у периоду од фебруара до марта 2022. године. Као инструмент за прикупљање корпуса коришћена су питања за дискусију. У истраживању смо се одлучили за анализу спонтаног говора с обзиром на то да тада говорници мање пажње обраћају на свој изговор (Ладефогед 2003: 11). Претпоставили смо да би се на тај начин најбоље могле уочити говорне тенденције карактеристичне за дати дијалекат. Од испитаника се захтевало да одговоре на неколико питања у вези са темама које се тичу филмова, ТВ серија, друштвених мрежа и сл. Прикупљени материјал је прво транскрибован ортографски, а потом су идентификоване речи са вокалом /o/ у наглашеној позицији. Ненаглашени вокали нису били предмет анализе, с обзиром на непотпуну артикулацију вокала у датом положају (Марковић 2012: 65). Акцентогено место је у анализираним примерима бележено у складу са изговором испитаника¹⁴, а трајање и квалитет вокала /o/ сагледани су у односу на квантитет акцента. Претходна истраживања (Марковић, Средојевић 2021: 56; Марковић, Бјелаковић 2006: 342, Лехисте 1977: 31) показала су да акценатски квалитет или тон (силазност/узлазност), за разлику од акценатског квантитета (дуги/кратки), не утиче битно на реализацију вредности форманата. Самим тим, примери у којима се вокал /o/ налазио у наглашеној позицији пунозначних речи сврстани су у две категорије у зависности од квантитета акцента.

На смањење броја тестираних примера утицао је донекле говорни темпо испитаника, уједно и положај речи у реченици. Промене говорног темпа веома су честе при спонтаном говору (Бери, Андрива 2001: 55) и могу модификовати

13 Наведена су места у којима су информатори одрасли, у појединим случајевима се то није поклапало са местом рођења информатора (код Г3, Г6, Г7, Г8 и Г10).

14 Иако су сви испитаници са косовско-ресавског подручја, положај лексичког акцента не мора бити исти у говору свих испитаника. Као што је већ поменуто у уводном поглављу рада, косовско-ресавски дијалекат је у контакту са свим другим српским дијалектима (Окука 2008: 199), те постоји могућност међудијалекатске интерференције, услед чега се могу јавити разлике у погледу говорних особина између појединих зона овог дијалекта (Јовић 1968: 1).

квантитет и квалитет вокала (Дикенио, Вејлен 2015). Управо због тога су из анализе изостављени они примери код којих је аудитивном провером утврђено да је дошло до осетног дужења или скраћивања вокала (због истицања неке речи, оклевања, понављања речи, исправљања грешака и сл.). Како би се избегло дужење вокала пред интонацијском границом, изостављени су и примери који су се налазили у финалној реченичној позицији (Јаковљевић 2021: 257). Анализирани вокали налазили су се у звучном (испред пловива, фрикатива и назала) и беззвучном (испред пловива и фрикатива) консонантском окружењу једносложних и двосложних речи. Укупан број тестираних примера био је 78. Међутим, како је у истраживању сагледан спонтани говор, није било могуће уједначити број тестираних речи под дугим и кратким акцентом. Анализирано је, дакле, 56 примера где је вокал /o/ био под кратким акцентом, односно, 22 примера где је вокал /o/ био под дугим акцентом.

2.3. Анализа коријуса и статистичка обрада података

За обраду снимљеног материјала коришћен је софтверски пакет за анализу говора *Praat*, верзија 6.2.13 (Бурзма, Вининк 2022). Мерено је трајање вокала, као и вредности прва три форманта (F_1 , F_2 , F_3). Сегментација вокала вршена је у складу са смерницама у литератури (Ладефогед 2003: 94–103), а вредности форманата мерене су у средишњем делу вокала где је утицај околних гласова најмањи (Гудурић 2004: 92; Ладефогед 2003: 104–105). Са циљем да се избегне спајање форманата, у подешавањима у *Praat*-у је, пре самог мерења формантских вредности, број форманата повећан за један (Батас 2014: 25; Марковић, Средојевић 2021: 62). Како су наш корпус испитаника чинили говорници мушког пола, у поменутом програму подешена је и горња гранична фреквенција за мушки глас (око 4000 Hz)¹⁵ (Ладефогед 2003: 109). За статистичку обраду података коришћен је софтверски пакет *R* (*R Development Core Team* 2022, верзија 4.2.1)¹⁶. Израчунате су најпре просечне вредности (\bar{X}) и стандардна девијација (*SD*) за претходно поменуте параметре. Нормалност расподеле података у тренутном истраживању проверена је *Shapiro-Wilk Normality Test*-ом. Уколико подаци у поређеним скуповима нису били нормално распоређени (ниво значајности није био већи од 0,05), примењен је непараметријски *Mann-Whitney U-Test* за тестирање статистички значајних разлика између вокала под дугим и кратким акцентом (Тарнер 2014: 52, 120). Уколико је тест указао на нормалну расподелу података у поређеним скуповима, у том случају је коришћен независни *t*-тест (енгл. *Independent Samples T-test*). Разлике међу групама сматране су статистички значајним уколико су вредности биле нивоа $p < 0,05$ (Ларсон-Хол 2016: 59; Батлер 1985: 71).

3. Резултати анализе и дискусија

3.1. Резултати анализе вокалског квантитета

У Табели 2 представљене су просечне вредности трајања вокала /o/ под кратким и дугим акцентом у звучном и беззвучном гласовном окружењу изражене у милисекундама [ms], стандардна девијација, резултат *Mann-Whitney U-test*-а, као и *p* вредност.

15 Код наших испитаника горња гранична фреквенција за форманте кретала се од 4000 Hz до 4600 Hz.

16 Софтверски пакет је доступан за преузимање на: <https://www.r-project.org/> <31. 7. 2022.>.

Табела 2. Резултати мерења вокалског трајања у звучном и беззвучном контексту

параметар	вокал	гласовно окружење	акцент	\bar{X}	SD	U	p
трајање [ms]	/o/	звучно	кратки	91,84	12,97	177	0,542
			дуги	92,99	19,92		
	беззвучно	кратки	кратки	79,12	11,18	94	0,812
			дуги	87,89	29,34		

Дакле, на основу приложених података може се установити да, када је реч о нашем корпусу испитаника, не постоји статистички значајна разлика у трајању вокала /o/ у зависности од квантитета акцента, ни у звучном ни у беззвучном консонантском окружењу. Конкретно, трајање вокала /o/ под кратким акцентом у звучној средини у просеку износи 91,84 ms, односно, 92,99 ms под дугим акцентом. Средња вредност разлике у трајању вокала /o/ под кратким и дугим акцентом у звучном окружењу износи свега 1,15 ms. Што се беззвучног консонантског окружења тиче, просечна вредност кратког вокала јесте 79,12 ms, док је за дуги вокал измерена вредност 87,89 ms. Квантитативна разлика у трајању дугог и кратког вокала у беззвучном консонантском окружењу је 8,77 ms, што је уједно испод границе диференцијалног прага за перцепцију промене трајања сегмента (10–40 ms) (Лехисте 1977: 10–13). Измерене вредности очекивано указују на генерално краће трајање вокала у беззвучном гласовном окружењу, и на израито дуго трајање вокала под кратким акцентом, посебно у звучној средини. Дуже трајање кратког вокала /o/ последица је његовог изговора уз већи степен апертуре, што је својствено косовско-ресавским говорима.

Вредности добијене на основу наше анализе указују на краће трајање вокала и на мању квантитативну разлику у поређењу са претходним истраживањима у оквиру истог дијалекта (Судимац 2020)¹⁷, као и испитивањима стандардног језика (Марковић, Бјелаковић 2009)¹⁸. Такве разлике ипак јесу очекиване, с обзиром на то да је у тренутном раду сагледан спонтани говор за који је карактеристична већа брзина говора. Наиме, при већој брзини говора смањује се трајање вокала (Дикенио и др. 2015: 45, 55; Клет 1975: 138). Ипак, с обзиром на то да у тренутном раду није анализиран пажљиви изговор испитаника, а да се претходна испитивања методолошки значајно разликују од нашег, није било могуће утврдити колике су тачно разлике у трајању вокала у зависности од степена формалности говорног стила. Упоредимо ли наше резултате са радом Н. Судимац (2020), у коме је дато трајање вокала при пажљивом изговору женских говорника косовско-ресавског дијалекта, можемо приметити да су квантитативне разлике веће за вокале под дугим акцентом. То сугерише да промена говорног стила у већој мери доводи до краћег трајања дугих вокала. Међутим, како се наше истраживање разликује од истраживања Н. Судимац (2020) у погледу неколико варијабли (пола,

17 Просечно трајање вокала /o/ у крушевачком варијетету у пажљивом изговору женских испитаника под краткосилазним акцентом износи 109,60 ms, а под дугосилазним 160,83 ms. Под краткоузлазним акцентом забележена је просечна вредност од 114,44 ms, односно, 151,38 ms за вокал под дугоузлазним акцентом (Судимац 2020: 286). Квантитативна разлика између дугих и кратких реализација вокала /o/ под силазним акцентима у том раду износи 51,23 ms и 36,94 ms под узлазним акцентима.

18 Квантитативна разлика у трајању вокала /o/ под дугим и кратким акцентом у овом истраживању износи 57,8 ms. Просечно трајање вокала /o/ забележено у пажљивом изговору мушких испитаника под кратким акцентом јесте 147,20 ms и 205 ms за вокал под дугим акцентом (Марковић, Бјелаковић 2009: 151).

узраста и говорног стила) нисмо желели да доносимо такав закључак, с обзиром на то да су разлике у трајању могле бити и последица одабира испитаника другачијег пола¹⁹. Будуће анализе са уједначеним групама у погледу говорног стила и пола испитаника неопходне су како би се извели сигурнији закључци.

Такође, вредности до којих су дошле М. Марковић и И. Бјелаковић (2009: 151), приликом анализе трајања наглашених вокала у пажљивом изговору мушких испитаника из Новог Сада, више су у односу на вредности у нашем раду, а квантитативне разлике²⁰ су још веће, у поређењу са радом Н. Судимац (2020) који је био идентичан нашем истраживању у погледу сагледаног дијалекта. На основу тога можемо наслутити да је трајање вокала у косовско-ресавском дијалекту краће у односу на стандардни варијетет. Ипак, важно је напоменути да је истраживање Марковић и Бјелаковић (2009) такође вршено у другачијим истраживачким условима и разликује се од тренутног у погледу дијалекатског порекла испитаника и говорног стила. Стога, како би се потврдила претоставка о краћем трајању вокала у косовско-ресавском дијалекту, неопходно је спровести исцрпнија истраживања која би била уједначена на методолошком плану. У поменутом истраживању (ibid. 155), наводи се и то да се најмање разлике у квантитету вокала под дугим и кратким акцентом у стандардном српском језику јављају управо код вокала /o/. Ауторке (ibid. 153–155) напомињу да разлике у трајању вокала под дугим и кратким акцентом постају редувантне уколико постоји изразита разлика у квалитету вокала (као код вокала /e/ и /o/), а да су квантитативне разлике веће код оних вокала код којих разлике у квалитету нису толико изражене. Овакав закључак донет је на основу анализе пажљивог говора и има потврду у другим истраживањима вокалског квантитета која сугеришу да трајање у великој мери зависи од квалитета вокала (Лехисте 1977: 18). Наше истраживање такође указује на веома малу разлику у трајању вокала /o/ под дугим акцентом, у односу на кратки. У будућим истраживањима значајно би било испитати трајање преосталих самогласника у косовско-ресавском дијалекту како би се тенденције запажене у стандардном језику провериле и на примеру овог регионалног варијетета, уједно и на примеру другачијег типа говорног стила, односно, при спонтаном говору.

3.2. Резултати анализе вокалског квалитета

Резултати мерења формантских вредности вокала /o/ под дугим и кратким акцентом у звучној и безвучној средини приказани су у Табели 3.²¹

19 Дикенио и др. (2015: 56) дуже трајање вокала у спонтаном говору бележе код информатора мушког пола, док је дуже трајање вокала у пажљивом говору приметно код женских испитаника, упркос општеприхваћеном схватању да мушкарци генерално говоре брже од жена.

20 Квантитативна разлика у трајању вокала у нашем раду и раду М. Марковић и И. Бјелаковић (2009) под дугим акцентом у звучном окружењу износи 112,01 ms, односно, 55,36 ms за вокал под кратким акцентом. У безвучном консонантском окружењу разлике износе 68,08 ms за вокал под кратким акцентом, и 117,11 ms за вокал под дугим акцентом.

21 У табели су дате заокружене вредности за форманте изражене у херцима [Hz].

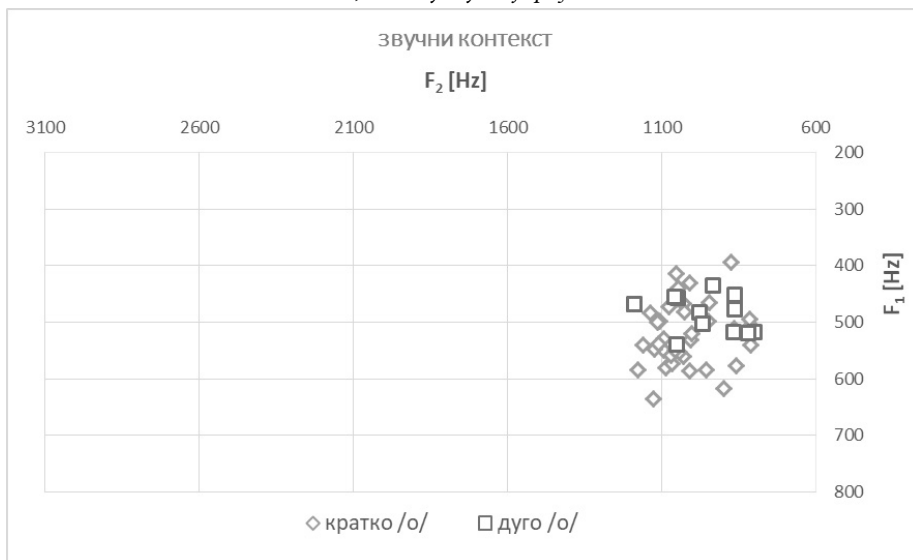
Табела 3. Просечне вредности формантиа вокала /о/ под дугим и краћким акценћом

гласовно окружење	параметар	акцент	\bar{X}	SD	вредност теста	p
звучно	F ₁	крачки	523	56,40	t=3,083	0,004
		дуги	483	32,02		
	F ₂	крачки	1018	103,10	U=173,5	0,215
		дуги	973	130,26		
	F ₃	крачки	2485	328,50	t=0,305	0,762
		дуги	2454	242,24		
безвучно	F ₁	крачки	507	69,14	U=31	0,003
		дуги	414	62,41		
	F ₂	крачки	1044	102,52	t=0,712	0,482
		дуги	1014	109,69		
	F ₃	крачки	2478	237,07	t=1,392	0,175
		дуги	2625	323,91		

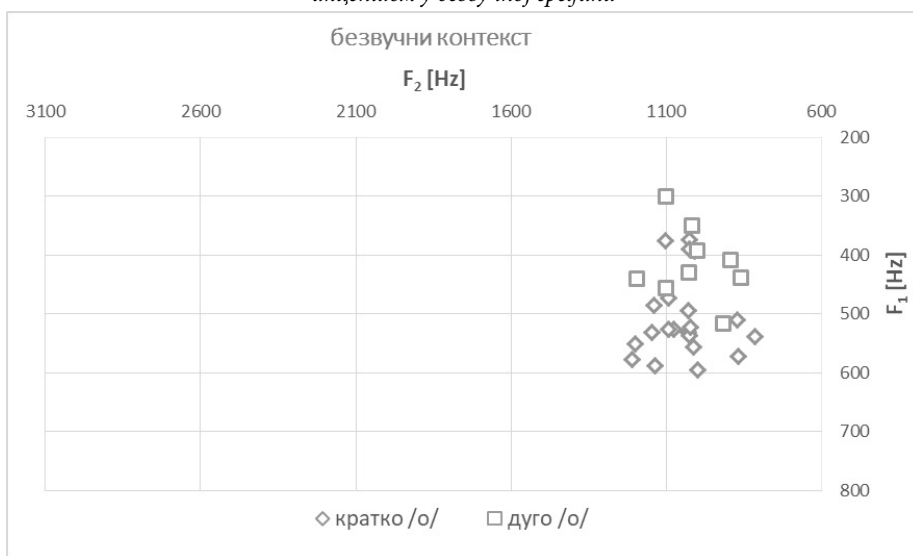
Просечна вредност првог форманта за вокал /о/ под кратким акценћом испред звучног консонанта у нашем раду износи 523 Hz, односно, 483 Hz под дугим акценћом. Први формант вокала је, под кратким акценћом, виши за 40 Hz од просечне вредности забележене за дуго вокал. Разлика у вредностима је статистички значајна (p 0,004) и указује на повећање апертуре при изговору кратког вокала. Када је у питању други формант, вредности су очекивано веће за вокал под кратким акценћом (1018 Hz) у односу на дуго (973 Hz), што говори о јаче централизованом изговору кратког вокала, то јест, о нешто перифернијем изговору вокала под дугим акценћом. Ипак, ова разлика није статистички значајна (p 0,215). Статистичка значајност није забележена ни за трећи формант, што говори о томе да, у спонтаном говору наших испитаника пореклом са подручја косовско-ресавског дијалекта, примарна разлика у квалитету вокала /о/ под кратким и дугим акценћом у звучној средини јесте у вредностима првог форманта, односно, у отворенијем изговору вокала /о/ под кратким акценћом. Исто се може приметити и за вокале у безвучној средини, конкретно, вокал под кратким акценћом је испред безвучног консонанта отворенији и јаче централизован у односу на вокал под дугим акценћом. Међутим, статистичка значајност приметна је једино за први формант, док у погледу другог и трећег форманта разлике нису статистички значајне. Ови резултати представљени су графички на *Графикону 1* и *Графикону 2*.²²

22 У складу са препорукама у литератури (Суботић и др. 2012: 38) о графичком представљању вокалског простора, на хоризонталној оси означене су вредности другог форманта (F₂), док су на вертикалној оси означене вредности првог форманта (F₁), почетне вредности крећу из горњег десног угла графика.

Графикон 1: Графички приказ просечних вредности вокала /о/ под дугом и крашким акценцијом у звучној средини

Графикон 2: Графички приказ просечних вредности вокала /о/ под дугом и крашким акценцијом у беззвучној средини

Велики број акустичких истраживања која су за циљ имала анализу квалитета вокала сведоче о јачој централизацији и отворенијем изговору вокала /о/ под кратким акценцијом (Марковић, Бјелаковић 2006: 338; Судимац 2016: 573; Гудурић 2004: 60), а статистичка значајност бележена је углавном за сва три форманта (Марковић, Средојевић 2021: 68). Међутим, таква испитивања заснивала су се на анализи пажљивог изговора, тј. анализи најформалнијег типа говорног стила. Како различити говорни стилови не доводе само до разлика у трајању

вокала, већ и до разлика у погледу вокалског квалитета (Дикенио и др. 2015), вредности до којих смо дошли анализом нашег корпуса нисмо поредили са резултатима домаћих студија у којима је фокус био на анализи пажљивог изговора женских испитаника из косовско-ресавске области (Судимац 2016), нити са студијама које су, осим у погледу говорног стила, биле другачије и у погледу дијалекатског порекла говорника (Марковић, Средојевић 2021). Вокали у спонтаном говору углавном не достижу вредности карактеристичне за пажљиви изговор (Дикенио и др. 2015: 46), што објашњава разлику између вредности до којих смо дошли у нашем раду и вредности у претходним студијама.

На основу графичких приказа, може се приметити да је кратка реализација вокала /o/ у изговору наших говорника отворенија у односу на реализацију вокала под дугим акцентом, али да поменути реализације вокала нису јасно одвојене, већ се примећују извесна преклапања у вокалском простору говорника. Таква преклапања забележена су и у анализама пажљивог говора и корпусу стандардног српског језика, посебно код говорника мушког пола (Марковић, Средојевић 2021: 70). Међутим, резултати наше анализе сугеришу да је ова појава још израженија у спонтаном говору, што потврђују и студије других језика (Венг 2019; Дикенио и др. 2015). Другим речима, при спонтаном изговору, међусобна удаљеност међу елементима система мања је него при пажљивом говору где је квалитет вокала екстремнији (Дикенио и др. 2015). Анализе других језика (нпр. јапанског, пољског, француског, мађарског, холандског итд.) показују да се, у погледу квалитета вокала, разлике између пажљивог и спонтаног говора првенствено огледају у јачој централизацији вокала при спонтаном говору (Граф, Копманс-ван Бејнум 1984: 49). Вредности другог форманта за вокал под кратким и дугим акцентом у нашем истраживању јесу више у односу на типичне вредности вокала /o/ које се наводе у литератури за пажљиви говор (Марковић, Бјелаковић 2006: 338; Марковић, Средојевић 2021: 68), што указује на јачу централизацију вокала при спонтаном говору. Међутим, како би се извели поузданији закључци о разликама у погледу квалитета вокала косовско-ресавског дијалекта у односу на различите говорне стилове, друге регионалне варијетете или пол испитаника, неопходно је спровести испитивања у истим истраживачким условима. Приликом прикупљања литературе за потребе тренутног рада нисмо наишли на студије у којима је анализиран спонтани говор²³ и где је корпус истовремено био хомоген у погледу дијалекатског порекла испитаника. Стога, у будућим истраживањима значајно би било више пажње посветити анализи спонтаног говора код говорника различитих варијетета, с обзиром на то да се у разговорном стилу дијалекатске црте лакше могу уочити.

4. Закључна разматрања

Акустичка анализа вокала косовско-ресавског дијалекта није досад била предмет многих дијалектолошких радова. Готово сви доступни подаци о вокализму ове дијалекатске области јесу подаци из старијих студија, а многе од њих засноване су на слушној перцепцији. Самим тим, овим радом желели смо да пружимо скроман допринос експерименталним студијама српског језика, пре

23 Изузев докторске дисертације А. Батас (2014) у којој је анализиран читани говор (читани текст), који такође представља тип континуалног говора. Ипак, вредности до којих смо дошли анализом нашег корпуса нисмо поредили са овом студијом будући да у датој студији корпус испитаника није био уједначен у погледу дијалекатског порекла говорника (ibid. 13).

свега акустичким анализама вокалског система косовско-ресавског дијалекта. Резултати тренутног рада показују да у спонтаном говору наших информатора не постоји значајна разлика у трајању вокала /o/ у односу на квантитет акцен-та, без обзира на звучност финалног консонанта. Просечно трајање вокала /o/ под кратким акцентом у звучном окружењу износи 91,84 ms, односно, 92,99 ms за вокал под дугим акцентом. У безвучном консонантском окружењу, трајање вокала под кратким акцентом јесте 79,12 ms, и 87,89 ms за вокал под дугим акцентом. Међутим, иако је у раду забележена мања квантитативна разлика као и краће трајање вокала у односу на истраживања у којима је анализиран стандардни језик (Марковић, Бјелаковић 2009), као и анализама косовско-ресавског дијалекта у којима су информатори били другачијег пола (Судимац 2020), у раду нисмо вршили поређење добијених вредности са претходним студијама са циљем изношења специфичних закључака с обзиром на разлике у погледу истраживачких услова у којима су те студије спроведене. Конкретно, поређење вредности није било могуће с обзиром на то да су се претходни радови разликовали од тренутног у погледу неколико варијабли (пола испитаника, изворног дијалекта и говорног стила).

Када су у питању формантске вредности, вокал под кратким акцентом је и у безвучном и у звучном консонантском окружењу био отворенији у поређењу са својим дугим парњаком, док су релативно мале разлике забележене у погледу централизације вокала. Дакле, у погледу квалитета вокала, основна разлика између вокала /o/ под дугим и кратким акцентом јесте у већој аперттури приликом изговора кратког вокала, док се вредности другог и трећег форманта статистички не разликују значајно. У том смислу, резултати тренутног истраживања битно се разликују од резултата досадашњих студија у којима је сагледан пажљив изговор (Марковић, Средојевић 2021; Судимац 2016). Студије других језика (Дикенио и др. 2015; Дикенио, Вејлен 2015) наводе на закључак да су разлике у квантитету, уједно и квалитету вокала, у великој мери условљене одабиром специфичног говорног стила за анализу. Ипак, досадашње студије вокалског квалитета су, готово у потпуности, биле фокусиране на анализу пажљивог говора испитаника. Иако се одређене тенденције запажене у другим језицима (попут већих разлика у трајању дугих вокала с променом говорног стила, као и јача централизација и мања међусобна удаљеност између дугих и кратких вокала при спонтаном говору) наслућују и у тренутном истраживању, услед недостатка домаћих студија које су спроведене у истим истраживачким условима није било могуће са сигурношћу потврдити такве тенденције и на примеру сагледаног дијалекта. Додатна емпиријска истраживања неопходна су како би се употпунили дијалектолошки описи уопште, посебно акустички описи косовско-ресавског дијалекта, који је у великој мери и даље неистражен. Такође, значајно би било анализирати и примере који су изостављени за потребе тренутног истраживања, односно, примере код којих је установљено да је дошло до дужења или скраћивања вокала.

Литература

- Батас 2014: А. Батас, *Фонетска и акценатска променљивости речи у континуалном говору*, Београд: Филолошки факултет.
- Батлер 1985: С. Butler, *Statistics in Linguistics*, Oxford: Basil Blackwell.
- Белић 2000: А. Белић, *О дијалектима*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

- Бери, Андрива 2001: W. Barry, B. Andreeva, Cross-Language Similarities and Differences in Spontaneous Speech Patterns, *Journal of the International Phonetic Association*, 31(1), 51–66.
- Бурзма, Вининк 2022: P. Boersma, D. Weenink, Praat: Doing Phonetics by Computer (version 6.2.13) [Computer Program] <https://www.fon.hum.uva.nl/praat/> <19. 5. 2022.>
- Букумирић 2003: М. Букумирић, Говори северне Метохије, *Српски дијалектолошки зборник*, књига I, 1–356.
- Венг 2019: Q. Wang, Stylistic Variation in Vowel Production: Evidence from China English, *Proceedings of the 19th International Congress of Phonetic Sciences*, Melbourne, Australia, 1089–1093.
- Вулетић 2014: С. Вулетић, *Експериментално истраживање социолингвистичких варијабли у урбаним срединама српског говорног подручја*, Београд: Филолошки факултет.
- Вучковић 2009: М. Вучковић, Савремена дијалектолошка истраживања у српској лингвистици и проблематика језика у контакту, *Јужнословенски филолоџ*, LXV, 405–423.
- Граф, Копманс-ван Бејнум 1984: T. de Graaf, F. J. Koopmans-van Beinum, Vowel Contrast Reduction in Terms of Acoustic System Contrast in Various Languages, *Proc. Inst. of Phonetic Sciences Amsterdam*, 8, 41–53.
- Гудурић 2004: С. Гудурић, *О природи гласова*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Дикенио, Вејлен 2015: С. DiCanio, D. H. Whalen, The Interaction of Vowel Length and Speech Style in an Arahaho Speech Corpus, *Proceedings of the 18th International Congress of the Phonetic Sciences*, Glasgow, Scotland.
- Дикенио и др. 2015: С. DiCanio, H. Nam, J. D. Amith, R. C. Garcia, D. H. Whalen, Vowel Variability in Elicited Versus Spontaneous Speech: Evidence from Mixtec, *Journal of Phonetics*, 48, 45–59.
- Ивић ²1985: П. Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика: Увод у штокавско наречје*, Нови Сад: Матица српска.
- Ивић 2009: П. Ивић, *Српски дијалекти и њихова класификација*, Сремски Карловци / Нови Сад: Издавачка књијарница Зорана Стојановића.
- Ивић, Лехисте 2002: П. Ивић, И. Лехисте, *О српскохрватским акценцима*, Сремски Карловци/ Нови Сад: Издавачка књијарница Зорана Стојановића.
- Јаковљевић 2021: В. Jakovljević, *Temporalne odlike graničnih segmenata prozodijskih jedinica u engleskom i srpskom jeziku: korpusno istraživanje*, Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Јовић 1968: Д. Јовић, Трстенички говор, *Српски дијалектолошки зборник*, XVII, Београд: Институт за српскохрватски језик, 1–234.
- Клет 1975: D. H. Klatt, Vowel lengthening is syntactically determined in a connected discourse, *Journal of Phonetics*, 3, 129–140.
- Ладефогед 2003: P. Ladefoged, *Phonetic Data Analysis: An Introduction to Fieldwork and Instrumental Techniques*, Malden, MA & Oxford: Blackwell Publishing.
- Ларсон-Хол 2016: J. Larson-Hall, *A Guide to Doing Statistics in Second Language Research Using SPSS and R*, London and New York: Routledge.
- Лехисте 1977: I. Lehiste, *Suprasegmentals*, Cambridge, Massachusetts and London, England: The M.I.T. Press.
- Лончар Раичевић 2020а: А. Лончар Раичевић, *Акустичка анализа прозодије речи у српском језику*, Ниш: Филозофски факултет.

- Лончар Раичевић 2020б: А. Лончар Раичевић, Улога квантитета у приближавању књижевном језику код говорника са призренско-тимочког терена, *Зборник радова са научног скупа „Актуелна питања фонетике и фонологије српског језика”* одржаног у Андрићграду 5–6. октобра 2019, Матица српска Нови Сад, Андрићев институт Вишеград, 249–270.
- Лончар Раичевић, Судимац 2017: А. Лончар Раичевић, Н. Судимац, Акустички опис нагласка у говорима призренско-јужноморавског дијалекта, *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику*, LX/2, Нови Сад: Матица српска, 209–225.
- Лончар Раичевић, Судимац 2018: А. Лончар Раичевић, Н. Судимац, Акустички опис нагласка у говорима тимочко-лужичког дијалекта, *Philologia Mediana*, X/10, Ниш: Филозофски факултет, 423–437.
- Марковић 2012: М. Марковић, Теорија дисперзије и вокалски систем српског језика, *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику*, LV/2, Нови Сад: Матица српска, 53–70.
- Марковић, Бјелаковић 2006: М. Марковић, И. Бјелаковић, Неке акустичке карактеристике вокала у говору Новог Сада, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, XXXI, Нови Сад: Филозофски факултет, 327–346.
- Марковић, Бјелаковић 2009: М. Марковић, И. Бјелаковић, Квантитет наглашених вокала у говору Новог Сада, *Говор Новог Сада: Свеска 1: Фонетске особине*, Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду, 148–158.
- Марковић, Средојевић 2021: М. Марковић, Д. Средојевић, Spectral Characteristics of Stressed Vowels in Standard Serbian: Quantity and Quality Relations, *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику*, 64(2), 53–76.
- Милорадовић 2014: С. Милорадовић, Узуални стандард у урбаним центрима на косовско-ресавском и призренско-тимочком говорном подручју, *Зборник институција за српски језик САНУ II, Српски језик и актуелна питања језичке политике*, 143–150.
- Милорадовић 2021: С. Милорадовић, Косовско-ресавски говори Косова и Метохије унутар косовско-ресавске дијалекатске области, *Резултати досадашњих и правци будућих истраживања српских народних говора Косова и Метохије*, Београд / Косовска Митровица: Српска академија наука и уметности/ Институт за српски језик САНУ/ Филозофски факултет Универзитета у Приштини, 107–125.
- Московљевић 1958: М. Московљевић, О Ивићеву „Смедеревско-вршачком дијалекту”, *Наш језик*, IX (3–4), 102–107.
- Николић 1970: Б. Николић, Акценатски однос шумадијско-војвођанског дијалекта према косовско-ресавском, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, 36 (3–4), Београд: Филолошки факултет.
- Окука 2008: М. Okuka, *Srpski dijalekti*, Zagreb: SKD Prosvjeta.
- Пауновић 2002: Т. Paunović, *Fonetsko-fonološka interferencija srpskog jezika и percepciji и produkciji engleskih vokala*, Niš: Filozofski fakultet.
- Пецо, Милановић 1968: А. Пецо, Б. Милановић, Ресавски говор, *Српски дијалектолошки зборник*, XVII, Београд: Институт за српскохрватски језик, 214–366.
- Пешикан 2007: М. Пешикан, Акцент и друга питања правилног изговора, у П. Ивић, И. Клајн, М. Пешикан, Б. Брборић (ур.), *Српски језички приручник*, Београд: Београдска књига, 65–90.
- Радић 1990: П. Радић, Цртице о селу говора Мрче у курсумлијском крају, *Српски дијалектолошки зборник*, XXXVI, 1–74.
- Радић 2010: П. Радић: Копаонички говор: Етногеографски и културолошки приступ, посебна издања, књига 70, Београд: САНУ – Етнографски институт.

- Реметић 2021: С. Реметић, Косово и Метохија у оквиру српског дијалекатског простора, *Резултати досадашњих и прваци будућих истраживања српских народних збора Косова и Метохије*, Београд/Косовска Митровица: Српска академија наука и уметности/ Институт за српски језик САНУ/ Филозофски факултет Универзитета у Приштини, 23–32.
- R Development Core Team 2022: R: A Language and Environment for Statistical Computing [computer program], version 4.2.1 <<https://www.r-project.org/>>, Vienna, Austria: R Foundation for Statistical Computing.
- RStudio Team 2022: RStudio: Integrated Development Environment for R, Boston, MA: RStudio Inc. <<https://www.rstudio.com/>>.
- Средојевић 2015: Д. Средојевић, Краткоузлазни акценат у говору студената журналистике пореклом из нечетвороакцентских области, *Дигиталне медијске технологије I: Друштвено-образовне промене* 5, Нови Сад: Филозофски факултет, 235–246.
- Средојевић 2017а: Д. Средојевић, *Фонетско-фонолошки опис акцената у стандардном српском језику: од специфичног ка општем*, Нови Сад: Филозофски факултет.
- Средојевић 2017б: Д. Средојевић, How Much Do Phonetic Realisations of Serbian Accents Actually Differ from Each Other in Various Dialects?, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, 42/1, 323–337.
- Средојевић, Марковић 2020: Д. Средојевић, М. Марковић, Qualitative and Quantitative Distinctions Between Lexical Accents of Standard Serbian in the Speech of Novi Sad (Minimal Pair Corpus), *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 63(2), 33–53.
- Средојевић, Чопа 2018: Д. Средојевић, М. Чопа, Да ли се дијалекатско уједначавање у једнаком степену остварује на фонетском и на фонолошком нивоу?, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, LXI/1, Нови Сад: Матица српска, 101–123.
- Суботић и др. 2012: Љ. Суботић, Д. Средојевић, И. Бјелаковић, *Фонетика и фонологија: ортојеска и ортографска норма стандардног српског језика*, Нови Сад: Филозофски факултет.
- Судимац 2016: Н. Судимац, Социофонетски поглед на српске језичке варијетете – Перцепција. Акустика. Ставови, *Philologia Mediana*, VIII/8, Ниш: Филозофски факултет, 555–586.
- Судимац 2020: Н. Судимац, Трајање вокала у два регионална варијетета српског језика, *Актуелна истраживања фонетике и фонологије српског језика*, 271–295.
- Тарнер 2014: J. L. Turner, *Using Statistics in Small-Scale Language Education Research: Focus on Non-Parametric Data*, New York and London: Routledge.
- Чемберс, Трацил 2004: J. K. Chambers, P. Trudgil, *Dialectology*, Cambridge: CUP.

**ACOUSTIC CHARACTERISTICS OF THE MID BACK VOWEL /O/
PRODUCED BY SPEAKERS ORIGINATING FROM THE TERRITORY
OF THE KOSOVO-RESAVIAN DIALECT**

Summary

The study looks into spectral characteristics of the vowel /o/ in spontaneous speech of 10 male speakers of Kosovo-Resavian dialect. Previous dialectological research on Kosovo-Resavian reported on a more open realization of /ɔ/ (Okuka 2008: 200), which is why this variant is commonly described as a regional marker (Sudimac 2016: 574). Discussion questions were used as the research instrument in order to collect the data for spoken corpus. The recorded material was processed using Praat, version 6.2.13 (Boersma, Weenink 2022). Words containing long and short realizations of the stressed vowel /o/ were observed in voiced and voiceless phonetic environments, and the first three formants (F₁, F₂, F₃) were measured,

alongside vowel duration. The statistical analysis of the acoustic measurements was generated in *R*, version 4.2.1. The results indicate that, in the spontaneous speech of our participants, there are no significant durational differences between the long /o/ vowel and its short counterpart, neither in voiced nor voiceless contexts. The results also suggest that there is a notable quality difference between the two variants with regard to the tongue height, whereas the differences in centralization did not prove to be significant. Therefore, the obtained results are essentially different from those reported in some previous studies on Kosovo-Resavian vowels in careful, i.e. elicited speech, which seems to suggest that there is a difference in the way vocalic quality is realized across various speech styles.

Key words: Serbian language, Kosovo-Resavian dialect, vowel quality, vowel quantity, mid back vowel, spontaneous speech, acoustic phonetics

Marija N. Janevska